

UOT 37.01

M.Ə.Məmmədova

ADPU nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci
mammadova@adpk.edu.az

MƏSAFƏDƏN TƏHSİLİN TƏDRİSİN KEYFİYYƏTİNƏ TƏSİRİ

Açar sözlər: *təhsil, məsafədən tədris, öyrənən, öyrədən, e-resurslar*

Koronavirus pandemiyası ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci də distant və ya məsafədən təhsilə başladı. Bütün pedaqoji heyət, o cümlədən müəllimlərimiz bu prosesə cəlb olundu. Statistik olaraq onlayn dərslərdə iştirak edən tələbə sayını, keçirilən dərslərin qeydiyyatını apardıq. Bu müddətdə təhsil “DUO”, “Zoom”, “Microsoft Teams” və “Whatsapp”-la (video və pdf) proqramları vasitəsilə tələbələrə onlayn qaydada tədris olunmuşdur. Bu prosesə 3535 tələbədən 2800-ü onlayn qaydada qoşulub (4-cü kurs tələbələri istisna olmaqla), digər tələbələrin regionlarda olması və internet probleminin mövcudluğu onların bu prosesə qoşulmasına mane olsa da, kollecin kollektivi həmrəy olaraq belə tələbələrə dəstək olması üçün müxtəlif addımlar atdı.

Kollecədə təhsil alan tələbələr üzərində müşahidə tipli tədqiqat işi aparılmış, alınan nəticələrə görə digər e-resurslardan fərqli olaraq tələbələrin əksəriyyəti onlayn, yəni müəllimlə məsafədən canlı dərslər metoduna üstünlük verir.

M.A.Мамедова

ВЛИЯНИЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА КАЧЕСТВО ПРЕПОДАВАНИЯ

Ключевые слова: *образование, дистанционное обучение, учащийся, педагог, электронные ресурсы*

В связи с пандемией коронавируса Азербайджанский государственный педагогический колледж при Азербайджанском государственном педагогическом университете также начал дистанционное обучение. К этому процессу был привлечен весь педагогический коллектив, в том числе и наши учителя. Статистически мы записали количество студентов, посещающих онлайн-классы, и количество проведенных занятий. В это время уроки проводились для учащихся онлайн через “DUO”, “Zoom”, “Microsoft Teams” и “WhatsApp” (видео и pdf). Из 3535 студентов 2800 присоединились к процессу онлайн, и хотя другие студенты (за исключением студентов четвертого курса) находились в регионах, и проблема с интернетом помешала им присоединиться к процессу, сотрудники колледжа предприняли различные шаги для поддержки студента.

Наблюдательное исследование было проведено среди студентов колледжей, и результаты показали, что, в отличие от других электронных ресурсов,

большинство студентов предпочитают онлайн, то есть дистанционное обучение с преподавателем.

M.A.Mammadova

THE IMPACT OF DISTANCE EDUCATION ON THE TEACHING QUALITY

Keywords: *education, distance learning, learner, educator, e-resources*

In connection with the coronavirus pandemic, the Azerbaijan State Pedagogical College at the Azerbaijan State Pedagogical University has also started distance learning. The entire teaching staff, including our teachers, was involved in this process. Statistically, we recorded the number of students attending online classes and the number of classes held. During this time, classes were held for students online via “DUO”, “Zoom”, “Microsoft Teams”, and “WhatsApp” (video and pdf). Of the 3,535 students, 2,800 joined the process online, and although other students (with the exception of fourth-year students) were located in the regions and an Internet problem prevented them from joining the process, the College staff took various steps to support such a student.

An observational study was conducted among College students, and the results showed that, unlike other electronic resources, most students prefer online, i.e. distance learning with a teacher.

Yan Amos Komenskinin 1633-1638-ci illərdə qələmə aldığı “Böyük didaktika” əsərində təhsil verənlə təhsilalan arasındakı qarşılıqlı mübadilə geniş şərh olunsada, distant təhsil konsepsiyasının 1728-ci ildən formalaşdığını qəbul edənlər də az deyil. Demək olar ki, həmin tarixdən bu günədək distant təhsil konsepsiyası olduğu kimi qalsa da, dəyişən yalnız kommunikasiya kanalları olub. Təxminən 300 il əvvəl cənab Kaleb Filipsin distant təhsilin ilk təşkilatçısı kimi “Boston” qəzetində şəhəratrafi bölgələrdən tələbələrin sürətli yazı və mühasibatlıq kursuna dəvət elanı verməsi maraqlıdır. Onun tətbiq etdiyi metod vasitəsilə tələbələrin məşğələ mövzuları həftədə bir dəfə poçtla yaşadıqları ünvana göndərilirdi. Distant təhsilin ilk mərhələsində poçt xidmətindən istifadə olunması onun təkamülü tarixində əvəzsiz rol oynamışdır.

1840-cı illərdə İsaak Pitman hazırladığı stenoqrafiyaya yazılmış mətnləri poçtla göndərməklə və düzəliş müqabilində tələbələrindən yazı alaraq steno sistemi hazırlamışdır. Bu sxem 1840-cı ildə İngiltərədə vahid poçt qiymətlərinin tətbiqi ilə mümkün oldu, sonralar bu model formalaşaraq məsafədən təhsilin təməlini qoydu [3].

Azərbaycanda məsafədən təhsilin rəsmi yaranma tarixi 19 iyun 2009-cu il hesab olunur. “Təhsil haqqında” yeni qanunun 13-cü maddəsinə əsasən Azərbaycanada təhsil almanın əyani, qiyabi, distant (məsafədən) və sərbəst (eksternat) təhsil formaları mövcuddur. Məsafədən və ya distant təhsil öyrədən və öyrənən arasında telekommunikasiya və kompüter şəbəkələri vasitəsi ilə operativ,

müntəzəm dialoq, əks əlaqə əsasında, uzaq məsafədən həyata keçirildiyi təhsil formasıdır. Distant təhsil forması ənənəvi təhsil formalarına nisbətən öyrənənlərin müstəqilliyini, fəallığını, şüurluğunu, yaradıcılığını inkişaf etdirir. Bundan başqa, bu sistemdə az vaxtda daha çox elmi məlumatlar əldə etmək olur, tələbənin sistemli biliklər əldə etməsinə olan imkanları genişlənir. Avropanın bir çox ölkələrində bu təhsil formasından geniş istifadə olunur [2; 4].

Təhsilin distant formasından daha çox müəyyən səbəblər üzündən təhsilini artırmaq imkanı olmayan, əsasən də sağlamlıq imkanları məhdud insanlar üçün əlverişlidir. Məsafədən təhsilin zərurətə çevrildiyi hazırkı şəraitdə təhsil sisteminin yeni ideyalara, tələb-təklif paketlərinə ehtiyacı yaranmışdır. Bu sahədə aidiyyəti olan hər bir kəs öz yeni fikirlərini, tədrisin səmərəliliyini artırmaq üçün fərqli metodlar təklif etməli, ən yeni texnologiya və proqramların təhsil sahəsində tətbiqi problemlərini araşdırmalıdır. İnteraktiv rejim o zaman yaranar ki, öyrədən və öyrənən qarşılıqlı bilik mübadiləsi formatında çıxış edərək yeni biliklərin öyrədilməsinə nail ola bilsinlər.

Təhsil sahəsindəki mütəxəssislərin fikrinə görə, əyani təhsilin müəyyən üstünlükləri olsa da, bunun üçün çox miqdarda vəsait tələb olunur. Elə bu kimi subyektiv səbəbləri nəzərə alaraq deyə bilərik ki, digər təhsil formaları ilə müqayisədə distant (məsafədən) təhsil forması üstünlüklərə sahibdir. Qloballaşma şəraitində təhsilin ən yeni və effektiv texnologiyalarına, o cümlədən distant təhsil texnologiyalarına tələbat get-gedə artır.

Pedaqoji texnologiyalardan istifadənin əsas istiqamətləri innovasiyalarla əlaqədar biliyin, müvafiq anlayışların düzgün mənimsənilməsi, müasir təlim prinsipləri, təlim metodlarından öz yerində maksimum səmərəli istifadə olunması ilə bağlıdır. Yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə edən müəllimin dünya təcrübəsindən istifadə edərək yeni tədris metodları, dərslər tiplərini müəyyənləşdirməsi təhsildə inkişaf üçün geniş imkanlar yaradır. Tanınmış rus pedaqoqu B.T. Lixaçov pedaqoji texnologiyaların mahiyyətinə aydınlıq gətirərək qeyd edir ki, ədəbiyyatlarda pedaqoji texnologiyalarla bağlı müxtəlif yanaşmalar və təriflər mövcud olsa da onlar məzmun etibarını ilə demək olar ki, çox yaxındırlar. Pedaqoji texnologiya psixoloji-pedaqoji qaydaların cəmidir və bunlar formaları, metodları, üsulları, priyomları, tərbiyə vasitələrini müəyyən edir. [1].

Bu təhsil forması müəllim və öyrənənlərin bir-biriləri ilə məsafədən qarşılıqlı əlaqəsi, təhsil prosesinə xas olan bütün komponentləri (məqsədləri, məzmunu, metodları, təşkilati formaları, tədris vasitələri) əks etdirən və internet texnologiyalarının xüsusi vasitələri və ya interaktivliyini özündə cəmləşdirən digər vasitələrdən istifadə olunması əsas strateji aspektlərdəndir.

Yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə edən müəllimin novatorluğu, onun yenilikçi kimi dünya təcrübəsindən istifadə edərək yeni tədris metodları, dərslər tiplərini müəyyənləşdirməsi təhsildə inkişaf üçün geniş imkanlar yaradır. Məsafədən (distant) təhsil – tədris prosesinin elektron, telekommunikasiya,

proqram-texniki vasitələr əsasında təşkil olunduğu təhsilalma formasıdır. Bu təhsil öyrədən və öyrənən arasında əlaqəni operativ, müntəzəm dialoq, əks-əlaqə əsasında uzaq məsafədən həyata keçirir. Distant təhsilin xarakterik xüsusiyyətlərinə çeviklik, modulluluq, iqtisadi səmərəlilik, müəllimin yeni rolu, təhsilin keyfiyyətinə xüsusi nəzarət, müasir texnologiyalardan istifadə və s. aiddir.

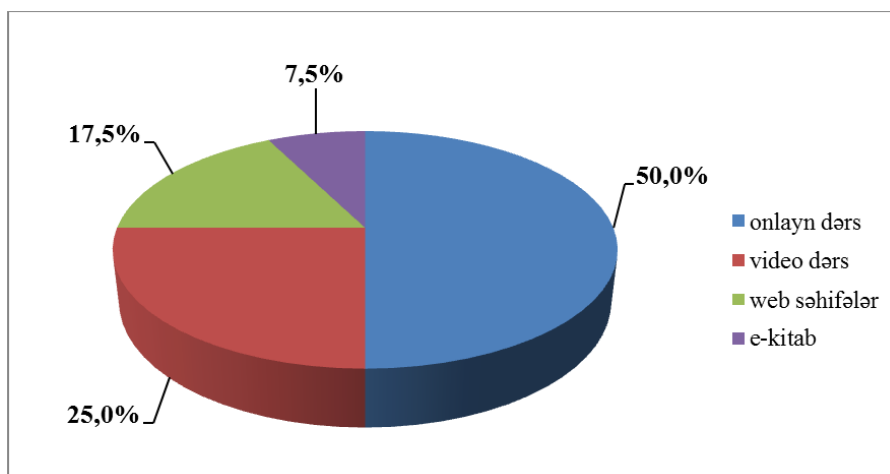
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin müəllimləri də qlobal pandemiya ərafəsində respublikamızın fədakar müəllim ordusuna qoşularaq texnologiyanın bütün imkanlarından istifadə etməklə tədrisi onlayn davam etdirdilər. Əslində onlayn dərs prosesləri, İKT vasitələri ilə dərslərin qurulması bizim üçün yenilik deyildi, artıq bir neçə ildir kompüter, proyektorla təchiz olunmuş, müasir tələblərə cavab verən sinif otaqlarımız internet, elektron lövhələrlə təchiz olunmuş, mühazirə və seminarlar bu resurslardan istifadə olunmaqla tədris olunur. Buna görə də dərslərin məsafədən tədrisi bizim üçün çətin olmadı, tez bir zamanda tələbələri dərslərə cəlb etməklə fəaliyyətimizi uğurla davam etdirdik. Ənənəvi təhsil formasında olduğu kimi, distant təhsil forması da özünəməxsus müxtəlif təlim metodları ilə zəngindir. Bu metodların əsas məqsədi və qarşıya qoyduqları vəzifələrdən ən başlıcası (demək olar ki, həm də ortada olan ən böyük problem) öyrənənlərin biri-biri ilə və öyrəndənlərin bu virtual qrup üzvləri ilə qarşılıqlı əlaqələrinin sıx təşkilinə yönəldilməsidir. Respublikamızda digər təhsil ocaqları kimi kollecimizdə də bu istiqamətdə operativ işlərin görülməsi müəllimlərin işini daha da asanlaşdırdı.

Onlayn dərslərin keçirilməsi ilə bağlı kollecimizdə keçirilən toplantıda mart ayının 10-dan etibarən bu dərslərin tərtib olunmuş cədvələ uyğun olaraq keçirilməsi, yaranan problemlərin vaxtında aşkar edilməsi və bu prosesin nəzarətdə saxlanması tövsiyə edilmişdir. 19 mart tarixində ADPU-da keçirilən görüşdə “Microsoft Teams” platforması üzərindən də bu dərslərin keçirilməsi Təhsil Nazirliyinin tövsiyəsi kimi diqqətə çatdırıldı. Fənn Birləşmə müəllimləri bu təşəbbüsə çox böyük səylə qoşuldular və tələbələrin internet şəbəkə xidmətlərindən istifadə şərtlərini nəzərə alaraq fərqli elektron resurslar üzərindən öz işlərini müvəffəqiyyətlə həyata keçirdilər. Dərslər tədris fənlərinin məzmununun mənimsənilməsi, mühazirə, seminar və praktik məşğələlər təşkil etməklə həyata keçirilir. Distant təhsil zamanı öyrənənin mühazirə mətnlərini və digər elektron tədris materiallarını yazmasına ehtiyac qalmır. O, təklif olunan bütün materialları istifadə etdiyi yaddaş qurğusunda saxlamaqla arxivləşdirə bilir və istədiyi vaxt, istədiyi yerdə və şəraitdə həmin materialı oxuyub öyrənmək imkanı əldə edir. Dərslərdə iştirak etmədikdə (obyektiv səbəblərə görə), seminarla müzakirə olunan mövzular üzrə slayd-təqdimatın tərtibatı, müəllimin izahı video format halına salınır və qrupun sənədlər bölümünə yerləşdirilir ki, istənilən vaxt tələbələrin bu materiallardan istifadə etməsi mümkündür.

Pandemiyanın təsirlərini minimuma endirmək məqsədilə aparılan qabaqcıl tədbirlərdən biri də təlim-tərbiyə işlərinin dayandırılması oldu. Lakin belə ağır

dövrə fədakarlıq göstərən müəllim ordusu insanların sağlamlığını təmin edən həkim, digər peşə sahibləri ilə yanaşı, təhsilin fasiləsizliyini təmin etmək məqsədilə əzmlə işə başladılar. Müasir elektron sistemlərdən, platformalardan istifadə edərək məsafədən dərslər təşkil etdilər, proqram materiallarının mənimsənilməsinə yüksək səy göstərdilər. Eyni zamanda öyrənənlərlə mütəmadi psixoloji-motivəedici söhbətlər apararaq ruh yüksəkliyi yaratmağa çalışdılar. Cəmiyyət bir daha əmin oldu ki, Azərbaycan müəllimləri hər zaman üzərlərinə düşən missiyanı şərəflə yerinə yetirmiş, mükəmməl bilik verməklə yanaşı, onların milli-mənəvi dəyərlər, azərbaycançılıq ruhunda tərbiyəsinə, layiqli vətəndaş kimi formalaşmasına bütün həyatını sərf etmişlər.

Pandemiya dövründə tələbələrin davamiyyətini, mənimsəmə göstəricilərini müşahidə edərkən belə qənaətə gəlmək olar ki, məsafədən dərslər metodu ilə tədrisin keyfiyyəti ənənəvi dərslər göstəricilərindən geri qalmır. Kollecin fənn dərslərindən məsafədən təhsilin keyfiyyət dərəcəsinə öyrənmək məqsədilə ayrı-ayrı şəbəkələrdə təhsil alan tələbələr üzərində apardığımız müşahidə tipli tədqiqat işi bunun əyani sübutudur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, həyat şərtlərinə uyğun olaraq bir neçə elektron dərslər formalarının göstəricilərini nəzərinizə çatdırmaq istəyirik. Belə ki, 50% tələbə onlayn, yəni müəllimlə məsafədən canlı dərslər metoduna üstünlük verir, 25% tələbə video-təqdimatlarla hazırlanmış, yaddaşda saxlanılan video tipli dərslərə, 17,5% öyrənən veb sahifələrdən (axtarış sahifələri, youtube və s.), çox az qisimləri isə elektron kitablardan istifadə etməyə üstünlük verdiklərini müşahidə etdik.

Şəkil 1. Tələbələrin e-resurslardan mənimsəməsinin keyfiyyət göstəriciləri

Videodərslərin adi dərslərdən əsas üstünlüyü odur ki, şagird bu dərsləri bir neçə dəfə təkrar izləmək imkanına malikdir. Bununla da şagird dərsləri tam mənimsəyəncə qədər təkrar izləyə bilər. Bu da şagirdin dərsləri anlama keyfiyyətini artırır. Lakin

müşahidələrimizə əsasən deyə bilərik ki, onlayn (müəllimlə canlı bağlantı) dərs prosesinin videodərslərdən daha effektiv olduğu öz əksini tapdı. Bu işə həm canlı dərslərə marağın daha çox olmasından, eyni zamanda müəllim və tələbələrin bir-biriləri ilə məsafədən qarşılıqlı əlaqəsidir ki, burada təhsil prosesinə xas olan bütün komponentləri (məqsədləri, məzmunu, metodları, təşkilati formaları, tədris vasitələri) əks etdirən və internet texnologiyalarının xüsusi vasitələri və ya interaktivliyini özündə cəmləşdirən digər vasitələrdən istifadə olunmasından irəli gəlir. Başqa bir arqument isə: tələbələr sərbəst şəkildə elektron resurslardan istifadə zamanı daha səhlənkər və passiv mövqe tuturlar. Distant təhsil zamanı onlayn dərs prosesi bilavasitə öyrənənlərin ev mühitində keçirildiyindən mövcud vəziyyətlə əlaqədar olaraq valideynlərin də bu prosesdə iştirakını zəruri etmiş, eyni zamanda utancaqlıq və auditoriya qarşısında çıxış etmək fobiyası kimi kommunikasiya keyfiyyətləri ilə bağlı psixoloji maneələri dəf etməyə imkan vermişdir.

İnsanın inkişafında ən mühüm amil elm, təhsil və müasir biliklərdir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları da daxil olmaqla, müasir texnologiyalardan bilik və informasiyanın ötürülməsi üçün istifadə olunması qlobal səviyyədə də inkişafın əsas şərtlərindən sayılır.

Pandemiya dövrü nəinki təhsil sisteminin, insanların həyat tərzinə, davranışına, eləcə də bütün həyatı fəaliyyətinə təsir etdi. Bu səbəbdən də istər pandemiya, istərsə də postpandemiya dövründə yeni tədris strategiyalarının, distant təhsil modellərinin hazırlanması əsas prioritet istiqamət zərurətini yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xudaverdiyev N. Yeni təlim texnologiyaları anlayışının mahiyyətinə dair // Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, 2017, c.84, №2, Bakı, s.117
2. Əhmədov İ. Təhsilin qloballaşmasında İKT amili / Təhsildə qloballaşma və İKT mövzusunda Beynəlxalq konfransın materialları, Bakı, 17-19 may, 2008 s.13
3. Christopher Pappas. The history of distance learning infographic. Elearning-industry(article), 5 february, 2013 / <https://elearningindustry.com/the-history-of-distance-learning-infographic>
4. http://musabiqe.edu.az/upload/iblock/5d3/tehsilde_ikt_muhazire.doc

Redaksiyaya daxil olub 08.09.2020